Werken met het 4-lagenmodel

Ontwikkeld door Marjo van Bergen, 2018 - 2025

1. **Voor welke situaties?**

- Verspreide, omvangrijke doelgroep.
- Gemeenschappelijke urgente en ernstige problematiek met existentiële laag.
- Matige tot slechte bekendheid van / met GV.
- Matige tot slechte bekendheid van existentiële vragen rondom gemeenschappelijke problematiek voor individuen en gemeenschap, betrokken professionals en organisaties.
- Hoge diversiteit aan betrokken professionals en organisaties
- Groot aantal levensgebieden waar de existentiële problematiek invloed op heeft (wonen, werken, relaties, vrijetijdsbesteding, zorgtaken, gezondheid, buurt, gemeenschap, mobiliteit, keuzemogelijkheden, toekomstperspectief etc.

Het aardbevingsgebied is een omgeving waarin al deze criteria gelden.

2. **Hoe bouw je het op?**

Presentie

Start bij presentie, breed. Doel: kennismaking met problematiek zoals die speelt in de leefwereld van betrokkenen. (Baart: Exposure. Achterlaten van eigen kaders. Je laten raken, veranderen, je eigen leefwereld en waarneming laten vermengen met die van de ander. Laten, bedonderbaar, onvoorwaardelijk. Opbouwen van relatie. Het Telt voor Mij Dat Dit Hier en Nu met Jou gebeurt.)

Eerst in de breedte. Niet van te voren al beslissen wie jou het hardst nodig hebben. Probeer de diversiteit te zoeken. Verschillende plaatsen, openbaar en besloten, verschillende tijdstippen, contexten.

Je krijgt zelf verhaal over wat er met de ander gebeurt, en met jou in relatie tot de ander. Je krijgt een verhaal van binnen uit. Je begint na verloop van tijd dat verhaal ook op een analytischer niveau te onderzoeken. Je bent steeds meer in staat existentiële elementen eruit te vissen, en de ernst van de existentiële problematiek te zien in relatie tot de diversiteit in de gemeenschap.

Je leert welke vormen van presentie je globaal bij welke delen van de gemeenschap brengen.

Je brengt in kaart welke subgroepen je onderscheidt, op basis van gemeenschappelijke specifieke existentiële thema's.

Je maakt een keuze op wie je je vooral wilt richten. Je gaat je presentie daarop richten. Daarbij hoort ook een keuze welke vormen van presentie daarbij passen. Locaties, leefwerelden, tijdstippen, open of besloten, met meer of minder privacy, met gespreksstarters of juist niet, individueel of in groepen, alleen of met een collega.

Je verdiept je zo in de leefwereld van een specifiekere groep, je wordt een 'native speaker' voor die groep.

Je kunt meerdere groepen naast elkaar bezoeken. Dat hoeft niet, je kunt je ook helemaal specialiseren.

Van laten naar maken

In het verloop van de exposure fase van presentie word je geraakt door wat er met mensen gebeurt. De ontmoeting verandert je. Je ervaart dat je je verbindt met deze mensen, dat in jou een vorm van toewijding ontstaat. Dat is het moment waarop het pas echt mogelijk wordt een appel te ervaren dat door precies deze mensen op precies jou gedaan wordt. Dan kom je in actie en ga je andere activiteiten ontplooien naast je presentiewerk.

Gemeenschapsverhalen

Gedurende de exposurefase, en in de daaropvolgende contacten ga je de leefwereld van jouw mensen begrijpen, word je er deelgenoot van, ga je die leefwereld delen. Je eigen leefwereld wordt verrijkt en aangevuld met aspecten en perspectieven uit de leefwereld van je gesprekspartners.

Die leefwereld is belichaamd, concreet, en tegelijkertijd talig en symbolisch. Wat toegevoegd wordt aan jouw leefwereld is dus ook belichaamd, het levert vormen van handelen op, manieren om je relaties in te richten, en verbeeldende en verhalende elementen. Je kunt daarmee van binnen uit de existentiële aspecten in de levens van jouw mensen analyseren. Die analyse is deels expliciet, deels impliciet, en krijgt opnieuw vorm in je eigen spreken, je taalgebruik, je verhalen over wat er in het gebied gebeurt, en in je gedrag en je handelen.

Daarmee word je in staat om op basis van alles wat je meemaakt jouw verhalen te vertellen over wat er in het gaswinningsgebied gebeurt met mensenlevens. Je kunt nu gaan spreken, de verhalen weer vertellen, in kleine stukjes, heel concreet, of in grotere verhalen, meer abstract of overstijgend. Je doet dat in elke context waarin je je begeeft, en waar je je mond opendoet. Wat je beleefd hebt vindt zijn weg in je handelen en in je spreken, in heel veel vormen. Je kunt er nu ook over gaan schrijven.

Hoe beter je ingebed was in de leefwereld van je gesprekspartners, hoe verstaanbaarder je taal over de existentiële aspecten van de problematiek wordt.

Door gezamenlijk met collega's de analyses en verhalen steeds uit te wisselen, worden ze veelvormiger, genuanceerder en sterker. Er ontstaan GVA-verhalen over de manier waarop de gaswinningsproblematiek existentieel raakt.

Doordat je het verhaal begint te vertellen, wordt het langzaam maar zeker deel van de grote cirkel van mensen die zich beweegt in het gaswinningsgebied. Bewoners, gedupeerd of niet gedupeerd, stserker en minder sterk betrokken, hun families, vrienden, buren, collega'. Professionals, werkzaam rondom de aardbevingsproblematiek, of juist in of voor de gemeenschap. Hun families, vrienden, buren, collega's. Politici, ambtenaren, beleidsbeïnvloeders, zelforganisaties, journalisten. Je begint bekend te worden om de inhoud van je verhaal. Je wordt gevraagd om een column of een stukje te schrijven, een keer te komen praten, in een panel te zitten, geïnterviewd te worden voor verschillende media. Via allerlei kanalen komen jouw woorden, jouw taal, jouw verhalen, weer terug bij de gemeenschap. Delen van wat je zegt worden herkend, onthouden en herhaald. Ze gaan deel uitmaken van wat er aan taal en verhaal elementen beschikbaar is binnen de gemeenschap, om onder woorden te brengen en te vatten wat het nou precies is, dat er geraakt wordt, op dat existentiële niveau. Mensen kunnen het door jouw woorden en verhalen op te nemen bij zichzelf nu herkennen, en verwoorden. Of het bij een ander herkennen. Er met elkaar over praten. Professionals

kunnen het herkennen als iets dat speelt bij hun cliënten, of bij zichzelf, of in hun contact met cliënten.

Dit is in wezen een empowermentstrategie, waarbij je niet richt op individuele mensen bij het krachtiger in het leven staan, bij hun zelfredzaamheid in existentiële problematiek, maar waarbij je je richt op de brede gemeenschap die betrokken is in de aardbevingsproblematiek. Daar richt je je op het voeden van het vermogen om daar als gemeenschap, met alle diverse betrokkenen, de existentiële problematiek te gaan herkennen en erkennen. Zo, dat in de onderlinge relaties meer ruimte, aandacht en vaardigheid ontstaat om met elkaar die problematiek ook te bespreken en elkaar daarbij te ondersteunen. Elkaar versterken.

Netwerkcontacten

In dit proces van presentie en gemeenschapsverhalen kom je vanzelf ook mensen tegen die op allerlei posities in die gemeenschap actief zijn. Zowel als professional als als vrijwilliger. Mensen die van daaruit geconfronteerd worden met de aardbevingsproblematiek, daar wellicht een bijdrage aan (kunnen) leveren. Die mensen herkennen jou in het laagdrempelig presentiecontact, of in je verhalen, als een aantrekkelijke gesprekspartner, waar ze wel eens wat mee door zouden willen praten. Daar beginnen je eerste netwerkcontacten. De organisaties waar ze deel van uitmaken zijn ook onderling in een netwerk verbonden. Via die netwerkcontacten wordt jouw verhaal ook doorverteld. Dat levert weer anderen op die contact met jou zoeken, om kennis te maken, van gedachten te wisselen, te kijken of er samengewerkt kan worden.

Uit die netwerkcontacten kunnen verwijzingen voortkomen. Maar dat hoeft niet. Ook als ze niet verwijzen, maar jij wel verhalen en taal gezaaid hebt, zal dat hun weg vinden naar hun werk met de mensen waarmee zij werken. Niet altijd, niet bij iedereen, niet vaak heel direct of intensief, maar vooral druppelsgewijs en werkendeweg. Existentiële problematiek gaat over trage processen, trage verhalen. Je hoeft dit niet te versnellen. Laat je verhalen hun werk doen bij professionals. Kom nog eens bij ze terug, met enige regelmaat, ook als er niet een concrete aanleiding is. Het leren herkennen van existentiële problematiek, en het leren spreken erover met de mensen bij wie je het herkent, vraagt een leerproces waarbij je ook in jezelf de existentiële laag verkent. Dat leerproces is in mensenlevens vaak onder de oppervlakte aanwezig, maar gaat niet bijzonder snel. Het volgt de lijn van de levensgebeurtenissen. Mensen verschillen in hoe ze vanuit zichzelf openstaan voor dit leerproces. Sommigen zijn er gevoeliger voor dan anderen. Dat beïnvloedt hun verwijskwaliteiten. Naarmate je in de contacten met professionals aan weet te sluiten bij de manier waarop en mate waarin zij al aan dat leerproces begonnen zijn, is het doordruppeleffect in hun professionele contacten met anderen groter. Het is hoe dan ook een traag proces.

Begeleidingswerk

Individuele begeleiding, begeleiding van gezinnen

Een toename van de vraag naar begeleidingswerk is in principe de uitkomst van de andere 3 lagen. De vraag naar begeleidingswerk begint direct te ontstaan op het moment dat je start met presentie. In je presentiewerk kom je mensen tegen bij wie de nood hoog is, waar de existentiële problematiek over de schoenen loopt. Daar kan je meteen in je begeleidersrol. Brede presentie, waarbij je de diversiteit van gesprekspartners opzoekt, is daarbij geen efficiënt instrument. Je sleepnet is heel groot, je contact bij de meeste mensen die je ontmoet vrij oppervlakkig.

De toegespitste presentie, waarbij je contact aangaat binnen een deel van de gemeenschap rondom een specifiek thema, biedt meer ingangen voor het ontstaan van begeleidingscontact. Je bent op plekken waar het thema centraler staat, en daarmee dichter bij de waarschijnlijk door deze mensen beleefde problematiek. Je komt gemakkelijker tot een wat diepgaander gesprek.

Hoe meer je de specifieke taal en verhalen ontwikkelt, in gesprek met de mensen van deze specifieke groep, hoe meer en hoe sneller het contact zich zal verdiepen, en hoe meer je verhaal door hen ook gedeeld zal worden. Er wordt dan een verhaal over jou verteld. Of mensen horen of lezen iets van hoe jij spreekt over wat zij ervaren in hun leven. Dat raakt hen. Ze willen er verder over in gesprek. Mensen gaan daarom jou opzoeken. Dan komt iemand binnen met al een beeld over wie je bent, en wat ze bij je willen kunnen vinden. De mensen met een hulpvraag vind je hier.

Voor de mensen die specifiek naar jou op zoek gaan moet je vindbaar en herkenbaar zijn via website, vermeldingen in gidsen of lijstjes met instanties.

Groepswerk

Een extra uitdaging is het begeleiden in groepen. Gezien het voorgaande is dat een manier van werken die veel voordelen biedt in onze missie om de gemeenschap te ondersteunen bij het elkaar versterken in existentiële problematiek. Groepen ontstaan echter niet via de brede presentie ingang. De specifieke presentie levert al wat meer kans op. Maar ook daar is het momentum dat nodig is om een groep te vormen niet vanzelfsprekend. Juist in wat nauwere gemeenschappen spelen ook het onderlinge wantrouwen, de gevoelige verschillen en de dader-slachtoffer-dynamiek een rol.

Hoe kom je dan wel tot groepswerk?

In het tot stand komen van groepswerk is samenwerking daarom geboden. Een organisatie die goed bekend staat, waar een brede groep van mensen die te maken hebben met existentiële problematiek als gevolg van de gaswinning binnenkomt, waarbinnen enig onderling vertrouwen bestaat en tevens voldoende vertrouwen bestaat in de organisatie, kan de groepsvorming veel beter tot een goed eind brengen dan GVA dat nu nog kan.

De condities waaronder een groep samengesteld kan worden komen her en der, vaak tijdelijk, tot stand. Er moet een vorm van besef dat de problematiek meerdere mensen treft, zij het in verschillende mate en in verschillende vormen, zijn. Dat kan bijvoorbeeld een gevoel van urgentie zijn, ontstaan door een gebeurtenis die de onderlinge solidariteit, het gezamenlijk slachtoffer zijn van een externe vijand, doet opflakkeren. Denk aan een zware beving, het naderbij komen of starten van een grootschalige versterking, of een incident in het dorp waar het om gaat. Of een grote politieke gebeurtenis, zoals bijvoorbeeld het verschijnen van het PEGAS rapport.

Het is dus zaak om alert te zijn op de *windows of opportunity* die zich openen en sluiten, en als ze zich openen, meteen een partner te benaderen om te kijken of er gezamenlijk groepswerk mogelijk is. De aardbevingscoaches die in de gemeenschap werken, de kerkgemeenschappen zijn voorbeelden van mogelijke samenwerkingspartners. Er zullen er zeker nog veel meer zijn. De inzet van GVA moet dan gericht worden op de inhoud van het groepswerk, de taal bij de uitnodiging, en het faciliteren van het groepsproces.

Rituelen

Rituele begeleiding kan een verbijzondering zijn van individuele of gezinsbegeleiding, of van groepswerk. Het kan daarbinnen vorm krijgen, maar ook los daarvan aangeboden worden.

Tot nu toe is er vooral op individueel / gezinsniveau mee geëxperimenteerd, met name rondom sloop, nieuwe woning of ook bij het tijdelijk verhuizen en dan weer terugkomen in het oude huis. De ervaring daarmee is dat in de hele rompslomp van zo een proces de ruimte die bewoners ervaren om daar ritueel bij stil te staan bijzonder klein is.

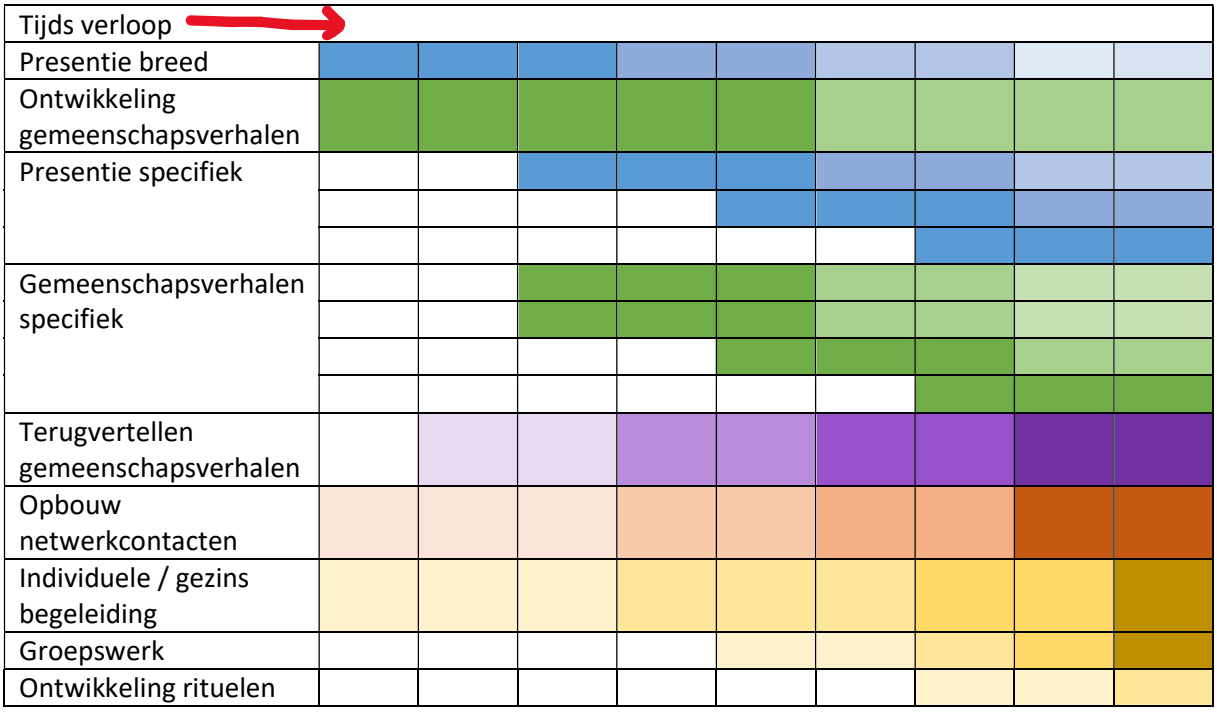
De mogelijkheid voor rituele begeleiding kan opnieuw doordacht en bekeken worden.

Interessant is bijvoorbeeld de mogelijkheid tot een collectiever ritueel rondom grootschalige versterking. Bijvoorbeeld middels een object dat vanuit de oude buurt langzaam met elke verhuizer uit de oude buurt afgebroken wordt, en bij de wisselwoningen weer opgebouwd. En dat daarna weer in de versterkte buurt herbouwd wordt.

Ook onderlinge solidariteit tussen bewoners in Groningen en elders in het land leent zich voor rituele bekrachtiging.

3. Volgorde

Met dit alles verschijnt een volgorde van opbouwen van het werk middels het vier lagen model. De ontwikkeling van de verschillende lagen wordt hier weergegeven, waarbij de investering voller van kleur wordt als er veel tijd en aandacht naar toe gaat, en transparanter wordt naarmate de investering afneemt.

De lagen volgen elkaar dus op in de tijd, startend bij brede presentie en een eerste ontwikkeling van gemeenschapsverhalen, met een eerste bijvangst van een klein aantal begeleidingscontacten en netwerkcontacten.

Vervolgens starten een aantal elkaar overlappende periodes van het benaderen van specifiekere doelgroepen, waarbij parallel specifiekere gemeenschapsverhalen ontwikkeld worden. Daarbij neemt de investering in brede presentie en wat algemenere gemeenschapsverhalen af, maar stopt niet.

Gedurende de gehele periode neemt de intensiteit waarin gemeenschapsverhalen terugverteld kunnen worden steeds verder toe.

Parallel daaraan nemen ook netwerkcontacten en individuele / gezins begeleidingscontacten toe. Tot slot ontstaat er ook ruimte en mogelijkheid om groepswerk en ritueelbegeleiding te gaan ontwikkelen en uitvoeren. In de eindsituatie is er sprake van een minder intensieve inzet op presentie en het ontwikkelen van gemeenschapsverhalen, behoudens het benaderen van steeds nieuwe specifieke groepen met de ontwikkeling van bijpassende gemeenschapsverhalen. De grootste investering in de eindsituatie is in het terugvertellen van gemeenschapsverhalen en het uitvoeren van het daaruit resulterende en veelvormige begeleidingswerk

4. Ontwikkeling van het werk in een team

In principe volgt de ontwikkeling van het werk in een team de zelfde volgorde.

Daarbij geldt dat met name het ontwikkelen van gemeenschapsverhalen betekent dat er intensief inhoudelijk gecommuniceerd moet worden over wat de bevindingen zijn tijdens de presentie, en in de begeleidings- en netwerk contacten.

In eerste instantie worden brede gemeenschapsverhalen ontwikkeld en gedeeld. Door deelname van meerdere GV-ers kan er diversiteit en nuance ontstaan in de analyse, meer diepgang, en een eerste zicht op specifieke doelgroepen en thema's.

Ook de werking van verschillende vormen van presentie kan verkend en in kaart gebracht worden. Zowel de diversiteit in locatie en context, als die in bereik van of aantrekkelijkheid voor diverse doelgroepen, als die tussen de verschillende persoonlijke stijlen, mogelijkheden en beperkingen van de verschillende geestelijk verzorgers kan in kaart gebracht worden.

Vervolgens kan een stap gemaakt worden in het identificeren van verschillende groepen betrokkenen en de existentiële thema's waar zij mee rondlopen. Op basis van de analyse van de existentiële problematiek kan vervolgens een keuze gemaakt worden voor een eerste selectie van specifiekere doelgroepen. Op basis daarvan wordt een eerste taakverdeling vastgesteld. De analyse van de manier waarop de existentiële problematiek werkt in de verschillende specifieke doelgroepen blijft een gezamenlijke taak. Zo voedt het team de verschillende GV-ers met inzicht, nuance en diepgang in het gaan herkennen en in gesprek brengen van de existentiële problematiek, en in het vormen van taal en verhalen die weer gebruikt kunnen worden in het spreken en schrijven van de GV-ers.

Een en ander zal ook een taakverdeling opleveren rondom het woordvoerderschap. Dat kan de lijnen volgen van de specifieke deelthema's of subgroepen waarin de verschillende GV-ers actief zijn.

In de loop van de tijd is het van belang zowel eigen kanalen te ontwikkelen voor het weergeven van gemeenschapsverhalen, verhaal elementen en verbeelding daarbinnen, afgestemd op doelgroepen naar keuze, als het reactief gebruik maken van de kanalen van anderen, waarvoor de GV-ers benaderd en gevraagd worden.

De taakverdeling in de ontwikkeling van groepswerk of rituelen kan plaatsvinden op basis van de windows of opportunity die ontstaan in het eigen netwerk van de betreffende GV-er, of op basis van affiniteit en ervaring met de desbetreffende werkvorm.

Door als team de verschillende onderdelen waarop elke afzonderlijke professional aan het werk is, de ontwikkeling en de vorderingen daarbinnen, te blijven delen, kan een goede taakverdeling worden gevonden. Criterium daarbij is een kwalitatief zo hoog mogelijke inzet voor bewoners en andere betrokkenen. De afweging waar wel en niet in geïnvesteerd wordt, wordt dan ook gezamenlijk gemaakt.